

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha

Herausgeber: Societad Retorumantscha

Band: 124 (2011)

Artikel: Igls begls cun capricorns da Surses dalla renaschiantscha tampreiva

Autor: Lengler, Josef Maria

DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-323444>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 15.04.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Igls begls cun capricorns da Surses dalla renaschiantscha taimpreiva

Josef Maria Lengler

Igl begl totga tigl tip da mobiglia igl pi vigl. Chest mobil spazios e per metter sot clav ins duvravigl gio digl taimp medieval scu recipient ainten tgesa e curt, scu er per scopos ecclesiastics e profans, e chegl dei avant tgi dava stgaffas. Anfignen tard aint pigl 19avel tschentaner è igl begl resto igl sulet recipient per metter giudamang ponns, vistgadeira, muneida e da totta sorts bagns economics.

Ena muntada particulara tranter igls begls grischuns totga agl **begl cun capricorns** – ena denominaziun arbitraria tenor igl animal da voba dalla Leia dalla Tgade tgi paradescha sen la fatscheda davant digl begl. Igl animal dalla voba grischuna – applitgia an format grond sen la fatscheda davant ed anramo d'en bindel infinit – renda chest begl spezialmaintg attractiv per rinnaders e possessours. Chest tip da begls fatg cun mintgamai en'essa laterala (Wangentruhe) niva construia da mastirants indigens ven Nagiadegna ed an Surses a partair digl 16avel tschentaner. Cun las essas razgedas è la construcziun davantada pi simpla e raziunala per igl scrinari. La partiziun dalla fatscheda digl begl an dus quaders gronds ed en pi pitschen damez, puso sen en postamaint conturo ed antaglea e tgi stat or, ò introduia igl passadi alla renaschiantscha. Chesta midada – anfignen alloura anc cumbinada cun elemaints stilistics dalla gotica tardeiva – ò gia li anturn igl 1570/80. Ins ò savia demussar en cuntinuant svilup da stil cun datar igls elemaints decorativs collecziunos. La raschung tgi la furma e la construcziun digls begls n'èn betg sa midadas tar la producziun decennis alla lunga, pudess esser stada chella, tg'igls mastirants indigens on mintgamai do anavant sainza midadas lour tecnica sur generaziuns a fegls, giarsungs ed ampredists. Igl modest exteriour è sa sviluppo aint igl decurs digl taimp, cun sias retgas decoraziuns an calour, d'en simpel mobil d'adiever ad ena tgascha pompousa. Igls gaffens digl mintgade eran er gio da lez taimp objects per la creaziun artistica.

Durant var 80 onns, treis generaziuns alla lunga, ins ògl produtgia an Surses igls schinumnos begls cun capricorns adegna tenor igl madem schema da construcziun. Li da producziun e construeider da mobiglia restan però nunancunaschaints anfignen igl de dad oz. Chesta scrinareia na produtgiva francamaintg betg angal begls. Ins stueva bagn satisfar alla dumonda per las construcziuns internas tgi carschiva veaple ainten la val, tavladeiras e mobiglia per ainten tgesa, scantschelas e bancs ainten baselgia. Chegl è an-

gal pussebel cun en effectiv pi grond da lagna deponida sur divers onns. Gio da lez taimp stuevigl damai sa tractar d'en menaschi dètg grond cun en bel andomber da luvrants.

Anc adegna sa cattan blers begls da chest tip, construias tranter igls onns 1570 e 1650, an possess privat, cunzont an Surses, ma er ainten divers museums digl Grischun ed orsoura. La mobiglia è fermamaintg signeida digl adiever da passa 400 onns. Alla gronda part digls begls ins ògl fatg ple donn tgi etel cun nattager an maniera sbagleda e cun surrestaurar, savens er cun eliminar la patina antica. Perche gl dattigl angal pacis begls anc an stadi original.

Construcziun

La retgezza da lagna dallas Alps porscha ena premissa ideala per elavurar lagna. Cler ed evident tgi er la construcziun da mobiglia è sa sviluppada ainten las singulas valladas.

Per gronda part, cun pacas excepziuns, è igl begl da Surses da schember. Igl schember (lat. *Pinus cembra*) crescha sen igls ots anfignen sen 2400 m. s. m. Chest lagn cumpact e romous, ma tuttegna lom, è fitg bagn adatto per far mobiglia, tavladeiras e vaschela e sa tgapescha er per antagler, chegl tg'igls

Fotografia: Helmut Eberhöfer

Begl cun capricorns da Surses d'anturn igls onns 1580/1610
(an possess privat)

scrinaris dalla regiun savevan gio igl 16avel tschentaner. An Surses davigl da lez taimp anc avonda gôts da schember per la producziun da mobiglia. La populaziun, numerousa gio alloura, viveva surtot dall'agricultura, disponeva però er da mulegns e da rezgias tgi pudevan furneir la lagna per la producziun da mobiglia.

Igl begl cun capricorns da Surses totga tar igl tip «begl da mintgamai en'essa laterala» (Wangentruhe), ena chista fatga dad essas, cun quatter surfatschas da lagn colleidas an maniera rectangulara e cun en viertgel plat. Tipic per chest begl è, tgi l'essa da vart dretga e da vart sanestra digl corpus èn prolungadas e fettan scu peis. Per dar ena posiziun pi stabila, èn chestas essas tagledas or giudem an maniera gotica cun artgs a piz, schinumnos dies d'asen (Eselrücken).

Begl cun capricorns da Surses datond digl 1610 (an possess privat)

L'infestiun d'insects e l'umiditad tgi fascheva smarscheir vevan savens per consequenza tg'ins stueva tagler davent giudem, redutgond uscheia l'otezza digl begl. La construcziun sa splaeva adegna tenor igl madem prancepi, ena construcziun dad essas an furma da chista, tigneida ansemen cun claveglias sainza cular. Sen igl viertgel digl begl èn savens dus lioms da fier battia tgi servan scu scharnier ed èn fixos cun gottas da fier ve digl corpus digl begl.

Davains aint igl begl, per igl ple dalla vart stretga sanestra, sa catta prest adegna en pitschen truclet travers cun viertgel. Schi chest viertgel è davert, n'ègl betg pussebel tg'el sa sera sainza vuleir, ena raffinezza simpla, ma fitg particulara.

Igl corpus guleiv e simpel digl 16 e 17avel tschentaner dat perdetga d'ena lavour malanschignevla chegl tgi pertotga construcziun ed execuziun, anc sainza precisiun e fegnezza, ed uscheia sa preschaintan igls begls er alla fegn da lour taimp da producziun anturn igl 1650. La popularitad scu mobil represchentativ dantant è restada anfignen igl de dad oz graztga agl lung taimp da producziun, allas decoraziuns tgi variavan, allas calours ed agl ani-

mal da voba imposant plazzo sen la fatscheda davant. La furma constanta durant schi lung taimp lascha sminar tg'igls begls nivan construias d'ena suletta scrinareia.

Seras ed anferadeiras

La collavuraziun cun en serer, tgi produtgiva seras ed anferadeiras individualas per la mobiglia era bagn la premissa tg'igl tal stava an vischinanza, ainten vischnanca u ainten la val. Ma er d'en tal menaschi n'ins sogl navot. Las seras digl begl sa cattan adegna sen la vart interna dalla fatscheda ed èn anguttadas sen l'essa da pare (Wandungsbohle). I sa tracta igl ple da seras a penna francadas verticalmaintg, tgi seran igl mobil cun ageid d'en'ancra farmada ainten igl viertgel. A blers begls tg'ia va cataloghiso mantgan oz las seras. La sera cun la sia veta interna tecnicamaintg cumplitgeida era la part la pi debla per en object d'adieuer da ples tschents onns. Las parts moviblas, scu las pennas plattas n'on betg pudia tigneir la deira agl adiever permanent. Angal darar ins cattigl la sera originala cun la clav ve digl begl. Savens ins ògl ramplazzo la sera originala, defecta cun ena nova, u tg'ins l'ò demontada per reparar e betg ple la messa ve. Las furmas e la construcziun dallas seras èn sa midadas minimamaintg durant igls tschentaners, chegl tg'angravegia da classifitgier stil e taimp.

Decorar e colurar

Igl art popular grischun posseda en'enorma retgezza da furmas e decoraziuns. Diversidad tg'ins pò constatar er tar la mobiglia digl Grischun, surtot tar igls begls tractos cò.

Igls amprens begls dalla gotica tardeiva digl Grischun eran da sember sainza verneisch e tscheira, e sainza picturas, oter tg'igl capricorn. Tar igls begls siva digl 1575 è la fatscheda anramada da bindels infinits tgi determineschan er la partiziun an treis quaders. Per l'applicaziun ins ògl duvro – scu chegl tg'ia va pudia constatar cun cumparagler – adegna las made-mas schablonas. Las borduras a bindel (Bandeinfassung) èn fatgas cun antagl horizontal (Flachschnitt) e lour parts profunsadas, las parts tagledas or, èn coluradas cun neir cuntrastont. Chels bindels appartignan allas furmas d'ornamaints tg'ins duvrava per anramar ed urlar. Scu motifs sarvivan furmas per part geometricas, per part organicas, cunzont furmas da plantas. Igl bindel n'ò betg ena limita, ni vers anse ni vers angiu ed er betg per lung. Igls bindels èn ornamaints relativamaintg strètgs an furma da streflas u da corda. Ins igls duvrava per anramar u separar quaders digl plafung, dalla pare u digl palantschia, per urlar vistgias, tarpungs ed otras

textilias a parteir dalla renaschientscha all'antschatta digl 16avel tschenta-
ner, mademamaintg tar igls begls per anramar e parteir aint la fatscheda
davant. Igl urden stilistic d'anramar las fatschedas da begls era d'ena regu-
laritad constanta durant la sia producziun dad otgant'onns. Chesta partiziun
structurada dalla fatscheda cun igl capricorn era igl elemaint creativ domi-
nont digl begl da Surses per ples decennis. Begls sainza millesim pon ins
datar correspondentamaintg a mang dallas furmas decorativas.

Fotografia: Pierre Oettli, Coira

Begl cun capricorn da Surses d'anturn igls onns 1622/1650
(an possess privat)

Las differentas borduras a bindel dallas fatschedas digls begls – pigl solit
ornamaints florals an furma da figlia – ins ògl adegna fatg cun la tecnica
d'antagler horizontala. Chesta tecnica da decorar è sa derasada digl taimp
dalla gotica tardeiva. Ins la duvrava surtot per mobiglia scu begls, stgaffas,
scantschelas etc. Igls motifs tg'ins leva preschentar nivan tagleas aint cun
igl cuntel d'antagler e siva stgalpros. Igl effect plastic digl reliev bass tgi sa
dat, niva anc intensivo cun colurar chellas parts tagledas or. Per chesta
tecnica è'l igl lagn cler da sember ordvart adatto. Igls differentes mosters
digl antagl horizontal n'èn betg stos svanias d'en de sen l'oter, els èn nias
applitgias per ples onns parallelamaintg. Igl bindel ondulo è nia ramplazzo
igl 1584 digl startogl da figlia dalla vit stiliso (stilisierte Weinlaubranke).
Igls rombus cun profil tgi pizza or fitg (profilierter Rhombus) ainten igls
dus quaders gronds dalla fatscheda davant davaintan igl 17avel tschenta-
ner elemaints creativs ed orneschan uscheia igls tips da begls da pi tard.

Fotografia: Pierre Oetli, Coira

Begl cun capricorn da Surses datond digl 1650
(an possess privat)

En ulteriour elemaint creativ era igl colurar. Igl tips da begls tampreivs eran da lagn natural, angal sen las fatschedas davant eran picturos dus capricorns tgi stattan adretgse. Aint pigls onns 80 digl 16avel tschentaner ins ògl antschet a colurar chellas surfatschas cotschen, e l'antschatta digl 17avel tschentaner ò antschet la policromia (Mehrfarbigkeit). Chesta coluraziun marcanta onigl duvro an maniera particulara ed expressiva tar igls begls da Surses; aint igl Grischun ins la cattigl er ve da fatschedas da clutgers. Chesta coluraziun creativa fò part dalla cultura da biagier digl sid ed è neida influenzada uriundamaintg dall'Italgia digl Nord. Pitost an maniera discreta ins la duvragl er per la creaziun da mobiglia an Surses e ven Nagiadegna. Igl cuntrastar coluro cun l'ornamentica digl antagl horizontal e la pictura neira da schablona cun igl capricorn dattan ena taimpra tot aparti agl begl da Surses. Per la coluraziun dalla fatscheda davant ins faschevigli adiever da calours da pigments mineralas tg'on pers lour luminousadad cun igl eir digls tschentaners, magari er per causa da nattageda mengia intensiva. Er lavours da restauraziun sbagledas ve dalla mobiglia on savens fatg ple donn tgi etel, pigl solit ins eliminavigl gist la patina antica.

Simbols u decoraziun

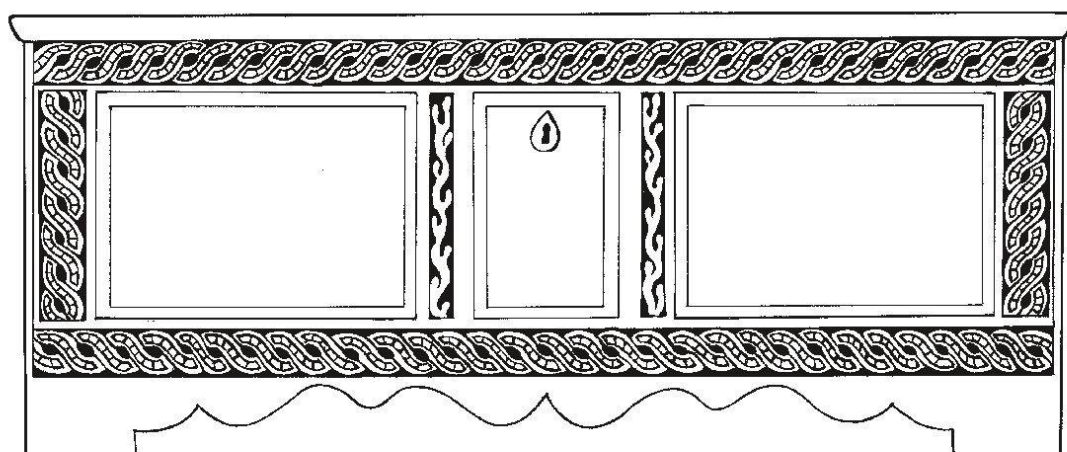
Igl simbols dereivan d'en taimp cura tg'igl pievel cumegn na saveva ni liger ni screiver. La gronda part digls simbols èn da provignientscha pagana ed igl cristianissem igls ò surpiglia per part. Mintga simbol pò perchevl aver ples muntadas, e per la madema muntada simbolica dattigl ples interpretaziuns. Imaginaziuns vigliandras, savens strousch ple tgapiblas, veivan venavant an talas represchentaziuns.

Sch'igls elemaints decorativs – cun igls quals igls begls da Surses èn antagleas u coluros – vevan ena funcziun simbolica u communicativa u sch'els sarvivan sulettamaintg scu decoraziun, chegl n'ins pògl oz betg deir cun sierezza. La muntada da blers simbols n'è betg ple ancunaschainta. Malgro u gist perche gl tgi lour muntada n'è betg ple ancunaschainta, fascineschan chels simbols enormamaintg igls carstgangs ed igls animeschan a speculaziuns da tottas veisas.

Borduras a bindel

1. Bindel ondulo dobel u bindel a cadagna

1567 anfignen 1600

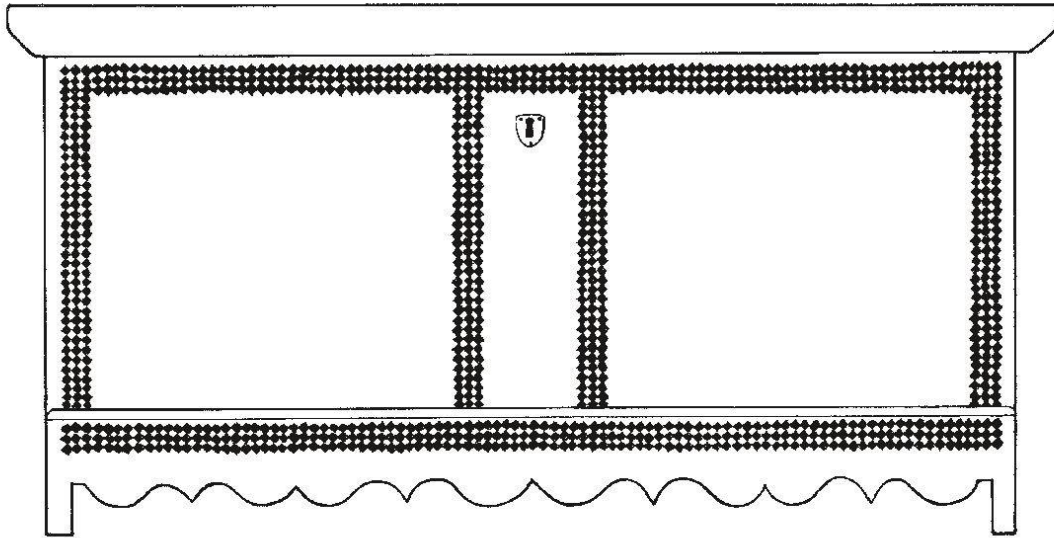

Bindel ondulo dobel stiliso (stilisiertes Doppelwellenband) u er bindel a cadagna (Kettenband) antagleas horizontalmointg cun surfatschas pi fonsas coluradas an neir. Igl bindel ondulo antretshea an furma da rentg è en tipic elemaint creativ dalla renaschientscha tampleiva, an la quala cumparan anc elemaints dalla gotica tardeiva. An Nagiadegna igl scuntrainsa scu sgrafit sen fatschedas da tgesas. Igl bindel ondulo dobel scu represchentaziun geometrica duess simbolisar l'ava currenta u en flem. Cun igl bindel ondulo circular ins ògl repartia per l'amprema gEDA las fatschedas digls begls an singuls quaders.

Chest ornamaint a bindel dalla gotica tardeiva ins cattigl sen parpangs antagleas horizontalmointg dalla tavladeira da plafung d'ena steiva da «Sur Curt» a Suagnign datond digl 1579 – oz aint igl Museum Engiadinais ve Son Murezza.

2. *Moster romboid cun antagl da crenna coluro neir*

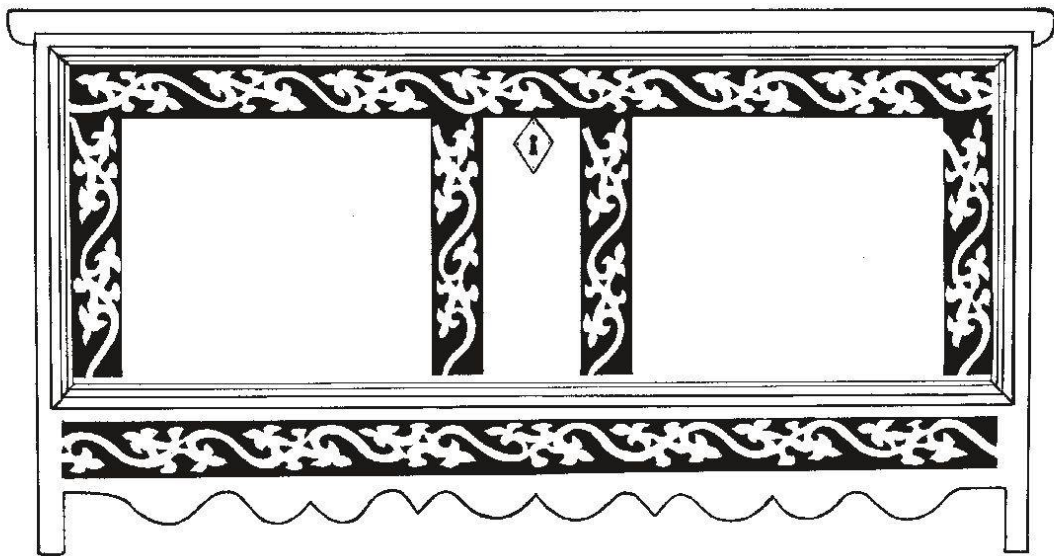
1575 anfignen 1600

Igl moster romboid (Rautenmuster) è en bindel cun ena reit an furma da rombus cun antagl da crenna (Kerbsehnitt), las surfatschas pi fonsas èn coloradas an neir.

3. *Bindel stiliso cun startogl da figlia dalla vit*

1584 anfignen 1650

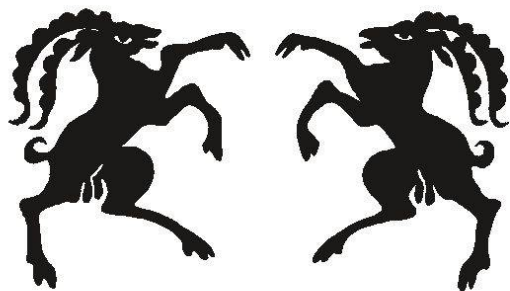
Startogl da figlia dalla vit gotic stiliso, antaglea horizontalmaintg cun sur-fatschas pi fonsas coluradas an neir. Chest ornamaint a bindel dalla gotica tardeiva pi sviluppo ins ògl catto per l'amprema geda ve d'en plafung d'ena steiva gotica a Parsonz, oz sa catta'l aint igl Museum Engiadinais ve Son Murezza. La tavladeira dereiva d'ena tgesa dalla famiglia Neiner, bia-geida prubabel anturn igls onns 1580. Tenor Poeschel è chegl «en exaim-pel per igl antardamaint dall'ornamentica gotica», per igl antardamaint da stil, chegl tgi constat bagn er per la gotica tardeiva grischuna.¹

Per applitgier igl startogl ed er igl capricorn ins ògl fatg adiever dallas ma-demas schablonas durant decennis.

Simbols e decoraziuns

Igl capricorn, igl animal da voba sen la fatscheda digl begl

1570 anfignen 1650

Igl capricorn – aint igl Grischun en simbol heraldic fitg deraso – niva duvro ainten la voba digls prenzi-uestgs da Coira ed er scu animal da voba dalla Leia dalla Tgade. El serva gio da vigl annò scu simbol per vita-litad e fritgevladad.

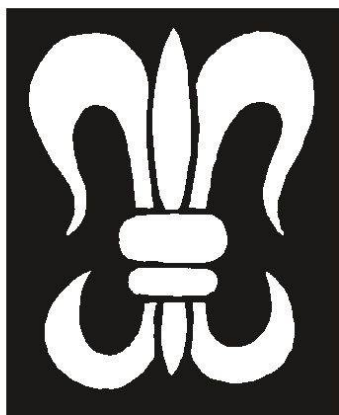
Igl motiv dominant dalla fatscheda digl begl è igl capricorn neir sedretg.

Las fatschedas davant digls begls tampreivs eran anc decoradas cun dus capricorns pustos egn an fatscha a l'oter tgi pertgiravan quasi igl cuntign digl begl. Igls begls tardeivs da siva 1612 eran decoros angal cun egn capricorn sen igl quader damez. Igl capricorn varda sen la vart dretga u la sanestra, chegl n'ò da deir navot. Per l'applicaziun an calour neira ins du-vravigl, scu per igls bindels infinits, schablonas.

---

¹ POESCHEL 1923, 54, tavla 84.

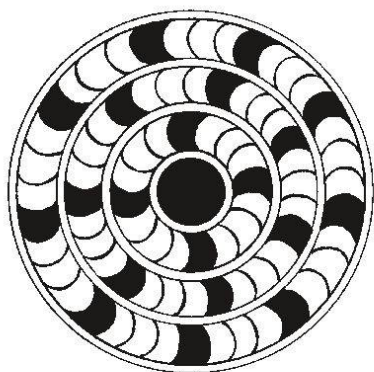
Gelgia digls Burbons 1567 anfignen 1612

La gelgia digls Burbons è en elemaint da decoraziun tgi niva duvro savens per begls grischuns, applitgond la pictura a schablonas neira ve da begls cun capricorns anfignen aint pigl 19avel tschentaner.

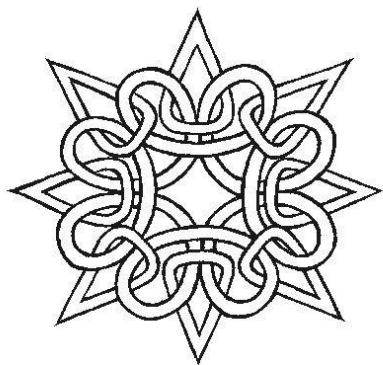
La gelgia vala scu simbol dalla sobradad ed innocenza. En'explicaziun religiosa per Surses pudess esser la suandonta: la gelgia scu simbol per Nossadonna e per chels carstgangs, tgi sa sottamettan agl patrunadi da Nossadonna. La partiziun an treis parts dalla flour dalla gelgia heraldica signifitgescha la Sontga Trinitad digl Bab, digl Fegl e digl Son Spiert.

Roda-suglegl u cres concentrics 1589 anfignen 1598

Chest simbol è nia applitgia scu elemaint da decoraziun angal circa 10 onns. Schi sa tracta d'en fenomen cosmic, d'ena roda-suglegl (Sonnenrad), n'è betg cumprovo. Er ord perspectiva dad oz n'ègl d'erueir nigns connexs ple. Rentgs e cres on gio adegna irradiò blera forza magica. Cun ena lengia infinita tgi gira anturn en punct central, sa concentreschan las forzas vers davains, scatschond uscheia tot igl nosch.

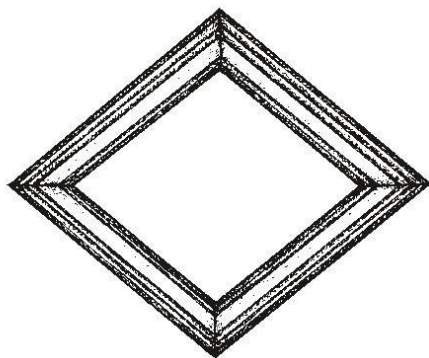
Rosetta a bindel u igl nouf infinit 1579 anfignen 1602

La rosetta a bindel (Bandrosette) è en ornamaint a bindel antretshea (Flechtbandornament), igl simbol dall'infinitad. Numno er sbugledamaintg hexagram, existiva el gio digl taimp antic, per ordinari scu elemaint creativ per plattas da palantschias e per fanestras da vèder. Er gio igls Celts eran veirs mesters cun inventar adegna puspè novas creaziuns da bindels infinits. Igl 12 e 13avel tschentaner ins catta igl ornamaint a bindels antretsheas er

tigl art islamic tgi dava ulteriours impuls. Las pusebladads d'antretscher èn indumbrablas e las variantas da cruschattar mademamaintg. Chest gi d'antretscher ins pògl er interpretar an maniera simbolica. Las reits duesan conservar igl bung e tigneir davent igl mal.² Prubabel on codeschs da mosters fatg ancunaschaint igl bindel cun rosettas agls artisans europeics.

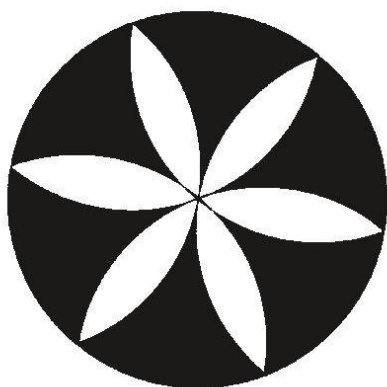
Rombus cun profil tgi pizza or 1600 anfignen 1650

Gio sen begls dalla gotica tardeiva, l'amprema mesadad digl 16avel tschentaner, ègl da cattar igl rombus cun profil tgi pizza or (aufgesetzte Profilraute). Cun introduceir igl rombus scu elemaint decorativ sen la fatscheda davant digls begls cun capricorns on las surfatschas da lagn – schiglio betg tractadas – survagnia en po calour. Igl rombus tgi pizzan or, fatgs cun glistas da profil, sa cattan aint igls dus quaders exteriours

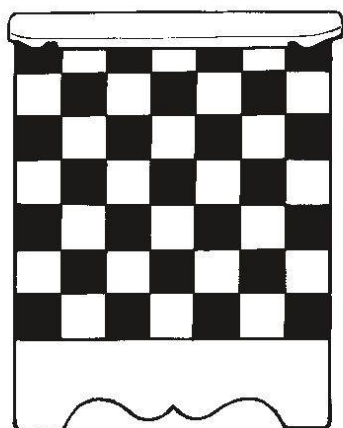
dalla fatscheda digl begl. Chellas dus tavlas grondas èn quadratas e da calour: neir-cotschen, blo-cotschen, verd-cotschen u er cotschen cun en quader laschea an lagn natural an successiun spivlada. Igl quader damez – en po pi pitschen – dalla fatscheda davant digl begl mossa adegna igl capricorn adretgse, picturo an neir cun schablona. Chest schema da decorar è sa mantignia cun pacas divergenzas anfignen alla fegn dalla producziun respectiva.

Rosetta da steila sextupla (seisdobla) ed octupla 1622 anfignen 1650

Chesta rosetta è sa sviluppada dalla tecnica da dessignier cun igl zirchel (Zirkelschlagtechnik) ed è pigl ple colurada an neir u cotschen. La steila a seis pizs u ad otg pizs vala scu simbol dalla carschientscha (percheigl er igl character da flour) dalla veta vegetativa. I dat cò bleras pusebladads d'interpretar la simbolica. La rosetta da steila era ed è anc oz ena sort da decorar, applitgeida savens ve da mobiglia ed ainten la tecnica da sgrafit.

² FRODL-KRAFT 1965.

Igl moster dalla tavla da schah, malagea an neir sen las varts da varsaquants begls, cumpara l'amprema geda igl 1580. La grondezza ed igl andomber digls quadrels varieschan e n'on scu para nigna muntada. Las essas dalla vart èn prolungadas e sarvivan uscheia scu peis digl begl. Per dar ena posizium pi stabila ins las antageva anc an maniera gotica cun artgs a piz. Chest stil da construeir onigl mantignia anfignen alla fegn dalla produczium.

Begls cun datas digl taimp tranter 1625 e 1649 n'ins ògl pudia registrar nigns. Schi chegl è per causa dalla Ghera da trent'onns (1618–1648), ins pògl angal specular. Igl Grischun era da lez taimp piglia an meira dallas pussanzas europeicas ed ò pitia fermamaintg dallas terrouers. Garnischungs estras gevan vagabundond per las valladas grischunas, fomaz, malsognas ed epidemias scu la pestilenza on decimo la populaziun igl anviern da fomaz 1622/23 sen belabagn la mesadad.³

Igl onn 1627 era la pesta quasi svaneida, però igl 1629 ò ella furiia pir tgi mai e duess avoir caschuno aint igl Grischun 12'000–20'000 morts. A Suagnign è ella rotta or igl october 1629 ed ò ainfer en onn sdarano 331 persungas.⁴ Treis decennis da revoluziuns politicas e militaras on laschea anavos lour fastezs er an Surses.

Sch'igls begls datos digl 1650 cun igl bindel circular dalla figlia dalla vit ed igl capricorn sedretg seian stos igls davos da chel tip, n'ins pògl betg deir cun sierezza. En'interrupziun dalla produczium perveia d'ena midada da stil fiss stada da chel taimp igl pi prubabel. La moda da construeir e l'ornamentica eran aint igl Grischun anc adegna signeidas dalla tradiziun gotica tardeiva. La classa burghesa signurila digl Grischun ò realiso la midada da stil angal plang a plang. Igls meds decorativs per la mobiglia gri-

³ PIETH 1945, 211s.

⁴ LOZZA 1961, 139ss.

schuna èn sa sviluppos pir durant la renaschientscha, l'amprema mesadad digl 16avel tschentaner e cun introduer l'intarsia scu elemaint creativ. Ulteriours impuls per igls construeiders da mobiglia indigens èn nias no digls paeis vischinants, digl sid scu er digl nord.

***

Igl Museum retic a Coira dispona d'ena retga collecziun da mobiglia grischuna, cumpigliand er igls begls igls pi vigls da Surses, e tranter chels sa cattan divers begls cun capricorns. Chels am on er caztgea da ma fatschentar pi detagledamaintg da chesta tematica. Igl è ena prova da skizzar igl decurs cronologic digl begl cun capricorns sursetter.

Per realisar chesta lavour èn nias cataloghisos 83 begls; 53 da chels portan igl millesim an antagl da crenna e 26 sa cattan an collecziuns publicas:

Museum retic, Coira
Museum Engiadinais, Son Murezza
Museum Regiunal, Suagnign
Museum d'Engiadina Bassa, Scuol
Museum dalla clostra, Mustér
Museum regiunal, Tavo
Casti da Tarasp
Museum digl Vorarlberg, Briganza (Bregenz)
Museum d'etnologia europeica, Vienna
Museum naziunal svizzer, Turitg

Igls ulteriours 57 begls tg'ia va registro e cataloghiso per chest artetgel sa cattan an possess privat grischun, per gronda part an Surses.

Igls begls, igls mobels primars⁵ digl mobigliar rural, eran digl taimp da lour producziun objects d'adiever. Vigliadetna e valeta da raritad igls on randia custevels e delibero els da lour funcziun ed adiever practic. Oz ènigl objects museals, mobels represchentativs e decorativs.

---

⁵ TRACHSLER 1974, 310ss.

Alla fegn angraztga a tot chellas persungas tg'am on davert lour salvs privats per tg'ia possa cataloghisar igls begls. Sainza chella prontadad – per gronda part spontana – na vessa betg pudia realisar chesta lavour.

Register da litteratura

- CAMPELL, BETTINA: Die Engadiner Stube. Schweizer Heimatbücher 135. Paul Haupt Verlag. Bern 1983.
- FISCHLI, HANS: Volkskunst aus Graubünden. Kunstgewerbemuseum. Zürich 1955.
- FRODL-KRAFT, EVA: Das Flechtwerk der frühen Zisterzienserfenster. – Ainten: Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte XX/1965, 7–20.
- KERN, WALTER: Graubünden, I, Das Engadin, die Umwelt des Inn und der Süden, II, Die Täler des Rheins und ihre Umwelt, Urs Graf Verlag. Basel 1944, 1946.
- LOZZA, ALEXANDER: Prosa. Salouf 1961.
- PIETH, FRIEDRICH: Bündnergeschichte. Chur 1945.
- POESCHEL, ERWIN: Das Bürgerhaus in der Schweiz, XII. Band. Das Bürgerhaus im Kanton Graubünden, I. Teil. Zürich 1923.
- SCHEUERMEIER, PAUL: Bauernwerk in Italien, der italienischen und rätoromanischen Schweiz. Band II, Verlag Stämpfli + Cie. Bern 1956.
- SIMONETT, CHRISTOPH: Die Bauernhäuser des Kantons Graubünden. Band I, Die Wohnbauten, Band II, Wirtschaftsbauten, Verzierungen, Brauchtum, Siedlungen. Verlag Schweizerische Gesellschaft für Volkskunde. Basel 1965, 1968.
- TRACHSLER, WALTER: Bündner Möbel. – Ainten: Terra Grischuna/Bündnerland 33/1974, 310–314.
- TRACHSLER, WALTER: Bündner Möbel. – Ainten: Das Rätische Museum, ein Spiegel von Bündens Kultur und Geschichte. Chur 1979, 292–298.

dessegns: *Evelyn E. Lengler*
translaziun: *Violanta S. Spinass*